

Validacija Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara

Željko Rakošec*

Sažetak

Raznolikost definicija i mjernih instrumenata religioznosti najveće su poteškoće u njezinu istraživanju. Mjerenje religioznosti trebalo bi uključivati teorijski vidik, psihometrijska obilježja mjernoga alata, reprezentativni uzorak te društvenu i kulturalnu osjetljivost mjernoga alata. Cilj je ovog istraživanja validacija hrvatske verzije Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara (Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire). Dobiveni rezultati upućuju na zaključak kako taj upitnik na hrvatskoj populaciji pokazuje izrazito dobra psihometrijska svojstva, čime je otvorena mogućnost primjene u različitim istraživanjima.

Ključne riječi: *religioznost; vjera; mjerenje; Upitnik Sv. Klara; SCSRFQ*

Uvod

Raznorodne znanstvene discipline, s obzirom na polazište promatranja, smjerokaza usklađivanja znanstvenoga hoda te očuvanja vlastitoga identiteta korelacijom pojedinačnih zaključaka prema zadanomu cilju, bitno doprinose razumijevanju religijskoga fenomena. Teologija, filozofija, povijest, sociologija i psihologija različito određuju religiju: teologija prema poruci svoje objavljene vjere, filozofija se koristi racionalnom spoznajom i teodicejskim zaključcima, povijest u odnosu na sakralno iskustvo tijekom prošlosti, sociologija s obzirom na društvena zbivanja i vjerničke ustanove, a psihologija u okviru duševnih doživljaja (Jukić, 1997, 23–24).

Nezaobilazno je uvažavanje nadležnosti pojedinih znanosti u istraživanom području. Nužno je određivanje i poštivanje njihovih granica u važećem izričaju s obzirom na bilo koji proučavani fenomen. Udruživanjem nastojanja i snaga pošteno i pravedno utire se put prema spoznaji istine i donošenju točnih zaključaka s obzirom na različite vidike istoga predmeta proučavanja.

* Dr. sc. Željko Rakošec, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Vukovarska 33, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1346-6507>
E-adresa: zrakosec@mup.hr

1. Religija i religioznost

Definirati religiju i religioznost težiak je posao, koji znatno određuje korištena metoda (Tadić, 2002, 73–74). Religija je skup nazora, pravila i odredbi izražavanja religioznosti, koja obuhvaća nauk, moral i kult (štovanje) (Ivančić, 1998, 9). Religioznost je subjektivan aspekt religijskoga fenomena, subjektivan sustav stavova, koji uključuje osobite oblike vjerovanja, mišljenja, osjećaja i tendencija reagiranja usmjerenih prema natprirodnomu i svetomu, te se javlja kao sustav unutarnjih trajnih dispozicija, koje se manifestiraju na verbalan i neverbalan način u ponašanju vjernika (Marinović Jerolimov, 2005). Ona je složen, višedimenzionalan koncept koji uključuje kognitivne, emocionalne, motivacijske i ponašajne aspekte (Hackney i Sanders, 2003).

Religija i religioznost nisu istoznačni pojmovi s obzirom na to da nas različite religije upućuju na različite oblike izričaja toga fenomena, a religioznost na različite oblike osobnoga, subjektivnoga pristupa fenomenu religije. Religioznost je čovjekov odnos prema religiji te čini dublju vezanost uz religiju, sveto, nadnaravno. Religioznost predstavlja osobni doživljaj religije koji nije ovisan o vjerovanju ili poistovjećivanju s određenom konfesionalnom zajednicom (Zrinščak, 2008).

Religiju kao sustav proučavaju filozofija i fenomenologija religije, a znanstveni pak pristup religioznosti osiguravaju istraživanja njezinih kognitivnih, emocionalnih i bihevioralnih razina. Dakle, važno je istaknuti razliku između religije i religioznosti jer religija označava vanjski, javni, objektivni, utvrđeni i racionalni sustav ideja, vjerovanja i vrijednosti, a religioznost unutrašnje, osobno, subjektivno, individualno i emocionalno određenje, nastalo kao posljedica usvajanja određenih religijskih vjerovanja (Marinović–Bobinac, 1995).

Čovjek je po naravi religiozno biće, koje se kao takvo ne rada, nego takvim postaje otvaranjem apsolutnim vrijednostima, koje se sve odreda utemeljuju na najvećoj vrijednosti, na Bogu (Nikić, 2007, 15). Pojava religioznosti pripada isključivo čovjeku, koji je *ens religiosum*, “religiozno biće”. Nikakve tragove religioznoga ponašanja, pa ni u najelementarnijem obliku, ne nalazimo ni u životinja ni u drugih nama poznatih bića (Šestak, 2008).

Čovjek je od samih početaka i po svojoj naravi religiozno biće. Religioznost je isključivo čovjekova vlastitost (lat. *proprium*), koja ima svoje izvorište u čovjekovoj racionalnoj naravi. U tom se slažu i najveći kritičari religije, a među njima i Ludwig Feuerbach, koji je upravo u religiji vidio temelj razlikovanja između čovjeka i životinje: životinje, naime, nemaju religiju (Feuerbach, 2006, 28).

2. Elementi religije i njezino očitovanje

Tri osnovna elementa čine svaki religiozni odnos: čovjek koji traži Boga ili božanstvo, relacija koja omogućuje susret s Bogom ili božanstvom i sama transcendentna stvarnost koja se naziva Bog, božanstvo, sveto i sl. (Dogan, 2003, 28). Religiju čine dva osnovna elementa: priznanje da postoji neko biće koje svojom

moći nadilazi ograničenoga čovjeka te priznanje ovisnosti o tom biću, odnosno “božanstvu”. Ona je zapravo izraz ljudskoga štovanja, pouzdanja i predanosti Bogu (Lasić, 2012, 34).

Složenu i slojevitu pojavu religioznosti nije dobro ograničiti samo na jednu dimenziju ili na njezine pojedine vidike. Potrebno je obuhvatiti kognitivne, bihevioralne i emocionalne sastavnice religioznosti (Greblo, 2005).

U svim je epohama, od najpriprostijih plemena pa sve do visoko razvijenih civilizacija i kultura, njegovana religiozna praksa. Začuduje i istodobno zadivljuje činjenica prožetosti kultura religijom, znajući kako su najljepša i najdublja umjetnička djela, od antičkoga pa sve do modernoga vremena, nadahnuta religioznim motivom (Šestak, 2008). Religioznost je središnja zbilja čovjekove osobnosti i postojanja koja se takvom očituje u svakodnevnom životu. Jasno je kako cjelovito razumijevanje toga fenomena pomaže uočavanju osobnoga odnosa čovjeka prema Bogu ili božanstvu, koji osobito dolazi do izražaja u molitvama i raznim oblicima kulta. Filozofi ukazuju na to da čovjek već po svojoj biti, po svojim sposobnostima uma i volje, živi u iskoraku prema transcenciji, čije iskustvo na netematski način posjeduje (Coreth, 1986, 160–166).

3. Religija i vrijednosti

Religioznost je individualni vidik religije — subjektivan sustav značenja, stavova, vjerovanja, osjećaja i vladanja usmjerenih prema transcendentnomu i svetomu, koji utječe na vladanje vjernika i u svjetovnom smislu (Ančić, 2016, 28). Religija ima važnu ulogu u oblikovanju društvenoga ponašanja. Pruža vrijednosti i standarde koji utječu na način kako ljudi žive i kako se odnose prema drugima, na odluke koje čovjek donosi (Vail et al., 2010).

Nedvojbeno je činjenica da je usprkos svim mogućim filozofskim, znanstvenim i drugim kritikama i tumačenjima religije danas znatan broj ljudi religiozan. Povijesno gledano, ljudi su uvijek u nešto vjerovali i svoju su religioznost izražavali na razne načine (Lasić, 2012, 47).

4. Mjerenje religioznosti

Razvidno je kako je religioznost vrlo složen fenomen koji obuhvaća stavove, vrijednosti, ponašanje, uvjerenja, osjećaje i iskustva. Ni jedan čimbenik sam po sebi ne može obuhvatiti cjelokupnu čovjekovu religioznost (Finke i Bader, 2017, 1).

Brojne su dimenzije religioznosti koje je potrebno uzeti u obzir pri njezinu mjerenju. Koenig et al. (2014, 530) navode 10 glavnih dimenzija: vjerovanje, religiozna motivacija, organizacijske i neorganizacijske aktivnosti, privrženost Bogu, povjerenje u Boga, religiozno iskustvo, religiozno suočavanje, religiozna zrelost te prisutnost religije tijekom života. Navedene dimenzije na određeni su način povezane s Transcendentnim, što je pak pokazatelj religioznosti.

U novije vrijeme pokušava se religioznost i duhovnost prikazati kao inkompatibilne i polarizirajuće koncepte (Hill et al., 2000). Umjesto religioznosti pokušava se uvesti termin *duhovnost*, koji se smatra širim konceptom od religioznosti. Međutim, fokusiranje na duhovnost kao nešto različito od religioznosti prilično je upitno. I duhovnost i religioznost odnose se na vrlo slična iskustva, osjećaje i sklonosti, subjektivno doživljene, koje je teško razlikovati (Lucchetti et al., 2015).

Mjerenje religioznosti bit će uvijek složeno i zahtjevno. Jedna od najvećih poteškoća u istraživanju religioznosti raznolikost je definicija i mjernih alata. Općenite definicije pridonose nedostatku sporazuma o tom koje dimenzije treba uključiti i koji bi bio najbolji način mjerenja religioznosti (Roh et al., 2014). Mjerenje religioznosti trebalo bi uključivati teorijski vidik (konceptualnu jasnoću mjerenih dimenzija), psihometrijska obilježja mjernoga alata (validiranost, pouzdanost mjernoga alata), reprezentativni uzorak te društvenu i kulturalnu osjetljivost mjernoga alata (Hill i Maltby, 2009, 35–37).

Razvijeni su različiti i brojni mjerni alati za procjenu religioznosti. Prema studiji Cutting i Walsh (2008) postoji više od 177 mjernih alata za mjerenje religioznosti. Jedan je od tih alata i Upitnik snage religijske vjere Sv. Klara (*Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire*, SCSRFO) (Plante i Boccaccini 1997).

Upitnik snage religijske vjere Sv. Klara kratak je, pouzdan i valjan mjerni alat snage religijske vjere pogodan za korištenje u raznim vjerskim tradicijama, kao i za osobe koje ne pripadaju ni jednoj vjerskoj zajednici, odnosno tradiciji (Plante, 2010). Zbog svoje jednostavnosti i kratkoće upitnik je u početku korišten u kliničkim studijima kod pacijenata koji su bolovali od kroničnih bolesti (Sherman et al., 1999; Plante et al., 2000).

Nakon postupka povratnoga prijevoda na hrvatski jezik s nezavisnim dvojezičnim prevoditeljima, navedeni upitnik primijenjen je s ciljem validacije hrvatskoga prijevoda.

5. Metoda

5.1. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 462 sudionika, od kojih 252 muškaraca i 210 žena. Prosječna dob sudionika je $M = 38,16$ ($SD = 14,12$), pri čemu je raspon dobi od 18 do 82 godina.

Istraživanje je provedeno metodom snježne grude, tako što je elektroničkom poštom poslana poveznica na *online* upitnik na početnih 130 sudionika starijih od 18 godina i raznolikoga stupnja obrazovanja te podjednakoga broja muških i ženskih sudionika.

Oko polovice sudionika je u braku (49,4%), nešto je manje od polovice nedanih, odnosno neoženjenih (42,4%), 4,1% sudionika su rastavljeni, 2,4% živi u izvanbračnoj zajednici, a nešto manji postotak od toga su udovice ili udovci (1,7%). Najveći broj sudionika su zaposleni (61,7%), nakon čega su najbrojniji učenici (15,6) i studenti (10,0%), a manji je postotak umirovljenih sudionika

(7,1%) i nezaposlenih (5,6%). Oko tri četvrtine sudionika svoj materijalni status procjenjuje prosječnim (75,5%), s podjednakim postotkom onih ispod (12,5%) i iznad (11,9%) razine toga materijalnoga statusa. Detaljan prikaz sociodemografskih obilježja vidljiv je u *Tablici 1*.

Tablica 1. Sociodemografska obilježja
Table 1. Socio-demographic characteristics

<i>Spol</i>	<i>N</i>	<i>Postotak</i>
Muškarci	252	54,5%
Žene	210	45,5%
<i>Bračni status</i>		
Neudana ili neoženjen	196	42,4%
Udana ili oženjen	228	49,4%
Rastavljena ili rastavljen	19	4,1%
Udovica ili udovac	8	1,7%
Izvanbračna zajednica	11	2,4%
<i>Obrazovanje</i>		
Nezavršena osnovna škola	1	0,2%
Završena osnovna škola	30	6,5%
Završena srednja škola	256	55,4%
Viša stručna sprema ili prvostupnik	78	16,9%
Visoka stručna sprema ili magistar struke	87	18,8%
Magisterij ili doktorat	10	2,2%
<i>Radni status</i>		
Zaposlen	285	61,7%
Nezaposlen	26	5,6%
Umirovljenik	33	7,1%
Učenik	72	15,6%
Student	46	10%
<i>Struka</i>		
Medicinske sestre	62	13,4%
Završna godina srednje medicinske škole	66	14,3%
Ostali	334	72,3%
<i>Materijalni status</i>		
Nizak	19	4,1%
Ispodprosječan	39	8,4%
Prosječan	349	75,5%
Iznadprosječan	53	11,5%
Visok	2	0,4%

5.2. Alati i operacionalizacija varijabli

U istraživanju je korištena hrvatska verzija Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara, koji su osmislili Plante i Boccaccini (1997). Mjeri snagu religijskoga vjerovanja neovisno o religijskoj pripadnosti. Sastoji se od 10 tvrdnji s odgovorima na Likertovoj skali, s četiri uporišne točke, gdje 1 znači “u potpunosti se ne slažem”, a 4 “u potpunosti se slažem”, čime oblikuju rezultat u teorijskom rasponu od 10 do 40, pri čemu veći rezultat upućuje na izraženiju snagu religijskoga vjerovanja.

Uz provjeru i utvrđivanje faktorske strukture, za provjeru konvergentne i divergentne valjanosti kao aspekata konstrukte valjanosti upitnika, u istraživanju su primijenjene druge mjere religioznosti za koje se u skladu s teorijskim pretpostavkama pretpostavlja veća ili manja povezanost sa snagom religijskoga vjerovanja, te mjera zadovoljstva životom (SWLS) (Diener et al., 1985). Promatrani aspekti religioznosti su opća (samo)procjena religioznosti, skala svakodnevnoga duhovnoga iskustva te zadovoljstvo duhovnim životom. Samoprocjena religioznosti, odnosno u kojoj mjeri osoba sebe smatra religioznom, mjerena je na skali od 1 do 5, pri čemu 1 znači “uopće ne”, a 5 “u potpunosti”. Skala svakodnevnoga duhovnoga iskustva, koju su za hrvatski jezik prilagodili i na hrvatskom uzorku validirali Rakošec et al. (2015) sastoji se od 16 čestica koje opisuju različita duhovna iskustva, pri čemu veći rezultat ukazuje na izraženije, intenzivnije svakodnevno duhovno iskustvo. Osim toga, sudionici su na skali od 0 do 10 procijenili koliko su zadovoljni svojom duhovnošću, pri čemu 0 znači “nimalo zadovoljan”, a 10 “u potpunosti zadovoljan”. Kako bi se utvrdila divergentna valjanost skale, korištena je skala zadovoljstva životom koju su osmislili Diener et al. (1985) kao često primjenjivana skala koja s pet tvrdnji mjeri komponentu subjektivne dobrobiti, odnosno opće zadovoljstvo životom, pri čemu veći rezultat znači izraženije zadovoljstvo. Odabir skale za procjenu te valjanosti temelji se na dosadašnjim empirijskim spoznajama (npr. Byron i Miller–Perrin, 2009), koje pokazuju blagu pozitivnu povezanost snage religijskoga vjerovanja i subjektivne dobrobiti.

6. Rezultati

U *Tablici 2* prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaku tvrdnju Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara. Uzme li se u obzir raspon odgovora, vidljivo je da su prosjeci bliži odgovoru koji ukazuje na (potpuno) slaganje s tvrdnjom. Prosjek cijele skale iznosi $M = 30,65$ ($SD = 7,25$). Distribucija je pozitivno asimetrična ($Skewness = -0,803$) te odstupa od normalne ($KS = 0,99$, $p < 0,01$; $SW = 0,932$, $p < 0,01$). Odstupanje nije uvjetovano prisutnim ekstremnim rezultatima, a variranja rezultata na tvrdnjama su podjednaka.

Tablica 2. Aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaku tvrdnju
 Table 2. Mean and standard deviation per questionnaire item

	<i>Aritmetička sredina</i>	<i>Standardna devijacija</i>
SCSRFQ 1	3,33	0,779
SCSRFQ 2	2,89	1,013
SCSRFQ 3	3,09	0,875
SCSRFQ 4	3,01	0,877
SCSRFQ 5	2,57	0,929
SCSRFQ 6	3,16	0,840
SCSRFQ 7	3,34	0,801
SCSRFQ 8	3,09	0,807
SCSRFQ 9	3,16	0,870
SCSRFQ 10	3,02	0,902

6.1. Utvrđivanje strukture (dimenzionalnosti) upitnika

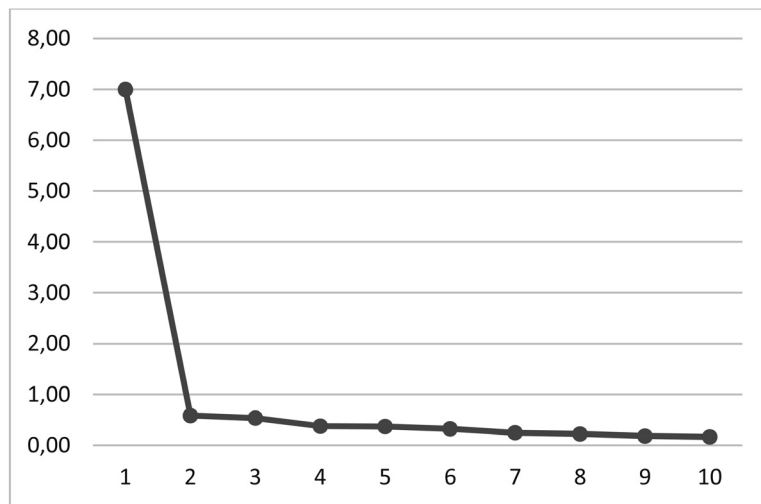
Kako bi se provjerila faktorska struktura Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara, provedena je analiza glavnih komponenata. Dobivena vrijednost Kaiser Meyer–Olkin (KMO) testa, koji uz Bartlettov test sferičnosti promatra podobnost korelacijske matrice za faktorsku analizu, iznosi 0,955, što svjedoči o visokoj parcijalnoj korelaciji i shodno tomu matrici pogodnoj za analizu. Bartlettov test sferičnosti, odnosno dobiveni statistički značaj H_i kvadrat na kojem se temelji ($\chi^2 = 3951,131$, $p < 0,01$) pokazuje da se dobivena matrica razlikuje od matrice identiteta, svjedočeći također o pogodnosti za primjenu analize glavnih komponenata.

Prvi korak u određivanju dimenzionalnosti bio je primjena analize glavnih komponenti na cjelokupnom uzorku. Pritom su promatrana dva kriterija za utvrđivanje broja dimenzija, Cattellov *scree* test i Kaiser–Gutmanov kriterij. Prema oba kriterija rezultati upućuju na teorijski pretpostavljenu jednofaktorsku strukturu. Prikaz *scree* test kriterija (*Grafikon 1*) posebno zorno pokazuje jednodimenzionalnost faktorske strukture, odnosno upitnikom promatrano jedno obilježje. Isto je vidljivo iz karakterističnoga korijena prikazanoga u *Tablici 3*. Uz prvu glavnu komponentu iznosi $\lambda = 6,994$ te pokazuje izrazitu dominaciju u odnosu na karakteristične korijene sljedećih glavnih komponenti. Postotak ukupne varijance koju objašnjava dobivena dimenzija gotovo je 70%, što je izrazito velika količina objašnjene varijance i još jedan argument jednodimenzionalnosti upitnika. Dobiveni rezultati upućuju na opravdanost zadržavanja jednoga faktora u upitniku.

Tablica 3. Karakteristični korijeni količina objašnjenje varijance pojedinim faktorom
 Table 3. Latent root criterion for factor analysis and variance

Glavne komponente (faktori)	Karakteristični korijen			Ekstrahirana suma kvadriranih objašnjenja
	Ukupni λ	Postotak varijance	Kumulativni postotak varijance	
1	6,994	69,939%	69,939%	Ukupni λ : 6,994 Postotak varijance: 69,939% Kumulativni postotak varijance: 69,939%
2	0,585	5,852%	75,791%	
3	0,535	5,350%	81,140%	
4	0,377	3,766%	84,906%	
5	0,368	3,683%	88,589%	
6	0,324	3,245%	91,834%	
7	0,248	2,478%	94,312%	
8	0,223	2,231%	96,542%	
9	0,181	1,812%	98,354%	
10	0,165	1,646%	100%	

Grafikon 1. Scree test faktorske strukture Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara
 Graph 1. Scree Plot factor structure of the SCSRFQ

Korelacije utvrđene (zadržane) glavne komponente s pojedinim tvrdnjama prikazane su u *Tablici 4*. Vidljivo je da su sva faktorska opterećenja (saturacije) vrlo visoka (izrazito veća od minimalno tvrdnje od preporučene vrijednosti za zadržavanje 0,3), što je argument tomu da svaka promatrana tvrdnja upućuje na mjerenu dimenziju, odnosno na snagu religijskoga vjerovanja.

Tablica 4. Faktorska opterećenja (saturacije) po pojedinim pitanjima
Table 4. Factor saturation per questionnaire item

<i>Tvrdnje</i>	<i>Glavna komponenta / Faktor</i>
SCSRFQ 1	0,86
SCSRFQ 2	0,76
SCSRFQ 3	0,89
SCSRFQ 4	0,89
SCSRFQ 5	0,74
SCSRFQ 6	0,89
SCSRFQ 7	0,84
SCSRFQ 8	0,74
SCSRFQ 9	0,86
SCSRFQ 10	0,87

Iako veličina karakterističnoga korijena dobivene glavne komponente (faktora) i faktorska opterećenja svake tvrdnje upućuju na vrlo jasnu strukturu Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara, kako bi se utvrdila stabilnost komponente, provedene su faktorske strukture na poduzorcima. Poduzorci su temeljeni na spolu i vrsti struke sudionika. Kako je ranije naglašeno, u uzorku je podjednak broj muškaraca i žena, što uz ukupan broj kako žena tako i muškaraca pruža dobre osnove za provedbu faktorskih analiza na oba poduzorka. Slično je i sa strukom, gdje su u jedan poduzorak izdvojene medicinske sestre i polaznice, odnosno polaznici završne godine srednje medicinske škole, a u drugi sudionike drugih zanimanja. U tom slučaju veći je broj sudionika druge struke u odnosu na sudionike medicinske struke. Međutim, ne tako mali broj medicinskih sestara i polaznika završne godine srednje medicinske škole omogućuje na taj način formiranje poduzoraka. Tim više što se stabilnost dimenzije potencijalno očituje i pri uzorcima različite veličine.

Na uzorcima temeljenim na spolu, kao i na poduzorcima na temelju zanimanja, potvrđena je jednodimenzionalna struktura. Karakteristični korijen uz prvu glavnu komponentu i količina varijance koju objašnjava gotovo su jednaki na svim poduzorcima, kao i na cjelokupnom uzorku.

O stabilnosti jednodimenzionalne strukture upitnika svjedoče i dobiveni koeficijenti kongruencije (r_c) prikazani u *Tablici 5*. Vidljivo je da i koeficijent kongruencije za uzorke oblikovane na temelju spola i za uzorke na temelju zanimanja dosežu vrijednost od gotovo 1, što govori o izrazitom slaganju faktorskih solucija na poduzorcima.

Tablica 5. Koeficijenti kongruencije (r_c) glavne komponente na različitim poduzorcima

Table 5. Congruence coefficient (r_c) of principle components on different subsamples

r_c	Muški	Medicinsko zanimanje
Ženski	0,999	
Ostala zanimanja		0,999

6.2. Konvergentna i divergentna valjanost

Kako bi promotrili pokazatelje konstruktne valjanosti, snagu religijskoga vjerovanja doveli smo u odnos s teorijski bliskim (konvergentna valjanost) i manje bliskim konstruktima (divergentna valjanost). Visoka povezanost s teorijski bliskim konstruktima upućivala bi na konstruktnu valjanost upitnika, a niska povezanost s konstruktima s kojima je takva povezanost teorijski očekivana upućivala bi na divergentnu valjanost. U *Tablici 6* prikazane su povezanosti snage religijskoga vjerovanja s promatranim aspektima religioznosti i zadovoljstvom životom.

Tablica 6. Povezanost snage religijskoga vjerovanja s promatranim aspektima religioznosti i zadovoljstvom životom (Pearsonov koeficijent korelacije)

Table 6. Correlation of the strength of religious faith with observed aspects of religiosity and life satisfaction (Pearson correlation coefficient — Pearson's r)

	Svakodnevno duhovno iskustvo (DSES)	Samoprocjena religioznosti	Zadovoljstvo vlastitom duhovnošću	Zadovoljstvo životom (SWLS)
Snaga religijske vjere (SCSRFQ)	0,757**	0,811**	0,415**	0,213**
Svakodnevno duhovno iskustvo (DSES)		-0,724**	0,438**	0,277**
Samoprocjena religioznosti			0,437**	0,214**
Zadovoljstvo vlastitom duhovnošću				0,400**
** $p < 0.01$				

Utvrđena je izrazito visoka pozitivna povezanost rezultata na Upitniku snage religijske vjere Sv. Klara sa svakodnevnim duhovnim iskustvom ($r = 0,757$) i samoprocjenom religioznosti ($r = 0,811$), što svjedoči o konvergentnoj valjanosti

upitnika, odnosno uz jasnu i stabilnu faktorsku strukturu argument je konstruktnoj valjanosti upitnika. Umjereno visoka pozitivna povezanost snage religijskoga vjerovanja sa zadovoljstvom vlastitom duhovnosti ($r = 0,415$) također svjedoči o konvergentnoj valjanosti, upućujući na očekivan pozitivan odnos, ali ipak ne toliko velik s obzirom na to da je zadovoljstvo duhovnosti drugačiji konstrukt od prethodne dvije ljestvice. Utvrđena niska pozitivna povezanost sa subjektivnom procjenom zadovoljstvom života mjerenom skalom zadovoljstva Diener et al. (1985) upućuje na divergentnu valjanost s obzirom na očekivanja takve povezanosti.

6.3. Pouzdanost i diskriminativna valjanost

Utvrđena je izrazito visoka pouzdanost unutarnje konzistencije upitnika iskazana Cronbachovim alfa koeficijentom, koji iznosi $\alpha = 0,95$. U *Tablici 7* prikazani su i koeficijenti pouzdanosti upitnika ako bi se izuzela svaka pojedina tvrdnja. Činjenica da je ukupna pouzdanost najveća s prisutnim svim tvrdnjama još je jedan od pokazatelja prikladnosti svih tvrdnji, njihove međusobne povezanosti i stabilne jednofaktorske strukture. Utvrđeni indeks diskriminativnosti, odnosno korelacije tvrdnje s ukupnim rezultatom, za svaku tvrdnju je izrazito visok, čime pokazuje da svaka tvrdnja na vrlo dobar način razlikuje osobe s većom i manjom snagom religijskoga vjerovanja.

Tablica 7. Pouzdanost upitnika u cijelosti i upitnika s izuzetkom pojedine čestice te diskriminativna valjanost pojedine tvrdnje

Table 7. Reliability of the questionnaire in its entirety and/or with the exception of individual statements and their discriminant validity

<i>Tvrdnje</i>	<i>Indeks diskriminativnosti (korelacije tvrdnje s ukupnim rezultatom)</i>	<i>Cronbachov α (ako je tvrdnja uklonjena)</i>
SCSRFQ 1	0,820	0,944
SCSRFQ 2	0,709	0,949
SCSRFQ 3	0,856	0,942
SCSRFQ 4	0,854	0,942
SCSRFQ 5	0,691	0,949
SCSRFQ 6	0,853	0,942
SCSRFQ 7	0,798	0,945
SCSRFQ 8	0,687	0,949
SCSRFQ 9	0,818	0,944
SCSRFQ 10	0,833	0,943

Zaključak

Teorijski očekivana (Plante i Boccaccini, 1997) jednofaktorska struktura Upitnika snage religijske vjere Sv. Klara potvrđena je u ovom istraživanju. Analiza glavnih komponenata pokazala je izrazitu dominaciju jedne dimenzije objašnjavajući gotovo 70% varijance. O stabilnosti dimenzije svjedoči gotovo identična faktorska struktura potvrđena na poduzorcima temeljenim na spolu i na struci te koeficijenti kongruencije između faktorskih struktura dobivenih na različitim poduzorcima. Konvergentna i divergentna valjanost, koje su uz faktorsku analizu aspekti konstruktne valjanosti, potvrđena je izrazito visokom povezanosti sa svakodnevnim duhovnim iskustvima (Underwood i Teresi, 2002; Rakošec et al., 2015) i samoprocjenom religioznosti, s umjerenom povezanosti sa zadovoljstvom vlastite duhovnosti, te na temelju dosadašnjih empirijskih spoznaja (Byron i Miller–Perrin, 2009) niskom pozitivnom povezanosti sa subjektivnom dobrobiti mjerenom skalom zadovoljstva životom (SWLS) (Diener et al., 1985). Usporedili se na deskriptivnoj razini ukupan prosjek na skali, približan je onima koje su na poduzorcima pokazali Plante et al. (2002), uz istu pozitivnu asimetričnost distribucije. Pouzdanost unutarne konzistencije upitnika promatrana Cronbachovim alfa izrazito je visoka, a koeficijenti diskriminativnosti govore o izvršnoj diskriminativnoj valjanosti svih tvrdnji u upitniku.

Dobiveni rezultati upućuju na zaključak kako Upitnik snage religijske vjere Sv. Klara na hrvatskoj populaciji pokazuje izrazito dobra psihometrijska svojstva, čime je otvorena mogućnost primjene u različitim istraživanjima.

Prilog 1. Upitnik snage religijske vjere Sv. Klara — prijevod na hrvatski jezik

1. Moja je vjera za mene izuzetno važna.
 2. Svakodnevno molim.
 3. Doživljam svoju vjeru kao izvor nadahnuća.
 4. Gledam na svoju vjeru kao ostvarenje smisla i svrhe u životu.
 5. Osobno se smatram aktivnim u svojoj vjeri ili crkvi.
 6. Moja vjera važan je dio moje osobnosti.
 7. Moj odnos s Bogom za mene je izuzetno važan.
 8. Uživam u druženju s osobama svoje vjere.
 9. Gledam na svoju vjeru kao izvor utjehe.
 10. Moja vjera utječe na mnoge moje odluke.
- uopće se ne slažem — ne slažem se — slažem se — potpuno se slažem

Literatura

- Ančić, Branko (2016). *Religija i zdravlje, vjerska zajednica kao socijalni resurs*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
- Byron, Katie; Miller–Perrin, Cindy (2009). The value of life purpose: Purpose as a mediator of faith and well-being. *Journal of Positive Psychology*, 4(1), 64–70.
- Coreth, Emerich (1986). *Was ist der Mensch?: Grundzüge philosophischer Anthropologie*. Innsbruck: Tyrolia.

- Cutting, Marsha; Walsh, Michelle (2008). Religiosity Scales: What Are We Measuring in Whom? *Archive for the Psychology of Religion*, 30(1), 137–154.
- Diener, Ed; Emmons, Robert A.; Larsen, Randy J.; Griffin, Sharon (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75.
- Dogan, Nikola (2003). *U potrazi za Bogom*. Đakovo: Teologija u Đakovu.
- Feuerbach, Ludwig (2006). *Gesammelte Werke 5: Das Wesen des Christentums*. Berlin: Akademie Verlag.
- Finke, Roger; Bader, Christopher (2017). The art and science of studying religion. U: Roger Finke i Christopher D. Bader (ur.), *Faithful Measures: New Methods in the Measurement of Religion* (str. 1–20). New York: New York University Press.
- Greblo, Zrinka (2005). Religioznost, obiteljski čimbenici i zloupotreba droga kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(2), 263–279.
- Hackney, Charles; Sanders, Glenn (2003). Religiosity and mental health: A meta-analysis of recent studies. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 42(1), 43–55.
- Hill, Peter C.; Kenneth II., Pargament; Hood, Ralph W.; McCullough, Michael E.; Swyers, James P.; Larson, David B.; Zinnbauer, Brian J. (2000). Conceptualizing religion and spirituality: Points of commonality, points of departure. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 30(1) 51–77.
- Hill, Peter C.; Maltby, Lauren E. (2009). Measuring religiousness and spirituality: issues, existing measures, and the implications for education and wellbeing. U: M. de Souza, L. J. Francis, J. O'Higgins-Norman i D.G. Scott (ur.), *International Handbook of Education for Spirituality, Care and Wellbeing* (str. 33–50). New York: Springer.
- Ivančić, Tomislav (1998). *Religija i religije*. Zagreb: Teovizija.
- Jukić, Jakov (1997). *Lica i maske Svetoga: Ogledi iz društvene religijologije*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Koenig, Harold G.; Al Zaben, Faten; Khalifa, Doaa Ahmed; Al Shohaib, Saad (2014). Measures of religiosity. U: Gregory J. Boyle, Donald H. Saklofske i Gerald Matthews (ur.), *Measures of Personality and Social Psychological Constructs* (str. 530–561). Amsterdam: Academic Press.
- Lasić, Hrvoje (2012). *Fenomenologija i filozofija religije*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.
- Lucchetti, Giancarlo; Koenig, Harold G.; Pinsky, Ilana; Laranjeira, Ronaldo; Vallada, Homero (2015). Spirituality or religiosity: Is there any difference? *Brazilian Journal of Psychiatry*, 37(4), 83–84.
- Marinović Jerolimov, Dinka (2005). Društvene i religijske promjene u Hrvatskoj: Teorijsko-hipotetski okvir istraživanja. *Sociologija i prostor*, 43(2), 289–302.
- Marinović-Bobinac, Ankica (1995). Neerkvena religioznost u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 4(6), 853–866.
- Nikić, Mijo (2007). Psihologija sugestije i snaga vjere — interakcija duha, duše i tijela. U: Marina Jurčić, Mijo Nikić i Herman Vukušić (ur.), *Vjera i zdravlje* (str. 9–20). Zagreb: Zaklada "Biskup Josip Lang".
- Plante, Thomas G. (2010). The Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire: Assessing faith engagement in a brief and nondenominational manner. *Religions*, 1(1), 3–8.
- Plante, Thomas G.; Boccaccini, Marcus T. (1997). The Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire. *Pastoral Psychology*, 45(5), 375–387.
- Plante, Thomas G.; Vallaeys, Charlotte L.; Sherman, Allen C.; Wallston, Kenneth A. (2002). The development of a brief version of the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire. *Pastoral Psychology*, 50(5), 359–368.

- Plante, Thomas G.; Yancey, Scott; Sherman, Allen; Guertin, Mira (2000). The association between strength of religious faith and psychological functioning. *Pastoral Psychology*, 48(5), 405–412.
- Rakošec, Željko; Mikšić, Štefica; Juranić, Brankica; Batinić, Lana (2015). Psychometric characteristics of Croatian version of the Daily Spiritual Experience Scale. *Religions*, 6(2), 712–723.
- Roh, Soonhee; Lee, Yeon Shim; Lee, Jae Hoon; Martin, James I. (2014). Typology of religiosity/spirituality in relation to perceived health, depression, and life satisfaction among older Korean immigrants. *Aging and Mental Health*, 18(4), 444–453.
- Sherman, Allen C.; Plante, Thomas G.; Simonton, Stephanie; Adams, Dawn C.; Burris, Kaay; Harbison, Casey (1999). Assessing religious faith in medical patients: Cross-validation of the Santa Clara strength of religious faith questionnaire. *Pastoral Psychology*, 48, 129–141.
- Šestak, Ivan (2008). Pokazatelji čovjekove duhovne dimenzije: Analiza čovjekovih vlastitosti. *Obnovljeni Život*, 63(1), 3–19.
- Tadić, Stipe (2002). *Tražitelji svetoga: Prilog fenomenologiji eklezijalnih pokreta*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Underwood, Lynn G.; Teresi, Jeanne A. (2002). The Daily Spiritual Experience Scale: Development, theoretical description, reliability, exploratory factor analysis, and preliminary construct validity using health-related data. *Annals of Behavioral Medicine*, 24(1), 22–33.
- Vail, Kenneth; Rothschild, Zachary; Weise, Dave; Solomon, Sheldon; Pyszczynski, Tom; Greenberg, Jeff (2010). A terror management analysis of the psychological functions of religion. *Personality and Social Psychology Review*, 14(1), 84–94.
- Zrinščak, Siniša (2008). Što je religija i čemu religija: Sociološki pristup. *Bogoslovska smotra*, 78 (1), 25–37.

*Validation of the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire**Željko Rakošec***Summary*

The purpose of this study was to examine the psychometric properties of the Croatian version of the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire. Measuring religiosity should include a theoretical basis, psychometric properties of the measuring instruments, representative sampling, and social and cultural sensitivity. The diversity of definitions and instruments required for measuring religiosity pose the greatest difficulties in its research.

The theoretically predicted single-factor structure of the SCSRFQ has been confirmed herein. Analyses of the primary components reveal a profound dominance of a core dimension, which expounds nearly 70% of the variance. Dimensional stability proves an identical factor structure confirmed through sub-samples based on gender and occupation, as well as congruence coefficients between factor structures obtained in various sub-samples. Convergent and divergent validity confirm a major correlation with daily spiritual experiences and self-reports of religiosity. This is combined with a feeling of fulfilment with one's spirituality and — based on past empirical knowledge — a positive association with subjective well-being.

The results acquired indicate that the Croatian version of the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire elicits highly positive psychometric properties, which opens the possibility for its use and application.

Key words: religiosity; faith; measuring; Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire

* Željko Rakošec, Ph.D., Ministry of Internal Affairs of the Republic of Croatia, Vukovarska 33, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: zrakosec@mup.hr